

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

(από τὰ περιεχόμενα του τεύχους)

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1985

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

Β' ΕΤΟΣ - ΤΕΥΧΟΣ 4/1985

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
ΜΗΝΥΜΑΤΑ	3
ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	4-7
Συμμετοχή του Μουσείου Μπενάκη	4
Ένα σημαντικό άποκτημα	7
Άνακοίνωση	8
ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ	8-14
Έκδρομή στην Κύπρο	8
Μνημες	11
Τά νέα μέλη μας	12-13
Ζητάμε τη γνώμη σας	13
Έκδηλώσεις	14
ΜΕ ΤΑ ΞΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΑ	15
ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΟΥΜΕ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΣ	16-18
Εκπαιδευτικά προγράμματα	16
ΝΕΟΕΛΛΗΝΕΣ ΜΑΙΚΗΝΕΣ	19-24
Δαμιανός Κυριαζής	19
Ή δωρεά του Δ. Κυριαζή στη Βιβλιοθήκη	22

ΜΗΝΥΜΑΤΑ

Πλησιάζουν οι γιορτές των Χριστουγέννων και του Νέου Έτους που γιορτάζονται σχεδόν σ' όλη τη γη. Πόσοι όμως έχουν πραγματικά λόγο να είναι χαρούμενοι για όσα γίνονται στον κόσμο, πέρα από τη φτηνή χαρά του διπλού μισθοῦ που αναλώνεται σε δώρα και καλοπέ-ραση; Άπεναντίας αυτές τις ημέρες είναι πού πρέπει να θυμόμαστε τη δυστυχία, πού, κατά τό μεγαλύτερο μέρος, εμεῖς οἱ ἴδιοι προξε-νοῦμε στους ἄλλους μέ τήν ἀδιαφορία, τόν ἀνταγωνισμό ἢ καί τά πάθη μας καί τή δυστυχία πού σκορπίζουν οἱ φυσικές καταστροφές, πού παλιά τίς μαθαίναμε μετά ἀπό μήνες, μά σήμερα ἡ τηλεόραση τίς φέρνει ζωντανές μέσα στό σπίτι μας τήν ὥρα πού γίνονται. Ὅμως γι' αὐτή τήν τελευταία, δέν εὐθυνόμαστε καί δέν μπορούμε νά κάνουμε τίποτε ἄλλο ἀπό τό νά λυπηθοῦμε, νά συνδράμομε καί νά φοβηθοῦμε μήν τύχει καί σέ μᾶς.

Εἶναι καλό νά νοιαζόμαστε γιά τά θύματα στά πέρατα τῆς γῆς, ὅμως ὁ « πλησίον » τοῦ εὐαγγελίου εἶναι πολύ πιό κοντά μας, τόν βλέπομε ἀ-πέναντί μας. Σ' αὐτόν ἄς στραφεί τό ἐνδιαφέρον καί ἡ ἀγάπη μας, πού τόν τελευταῖο καιρό μᾶς ἐντυπωσιάζει ἡ ἀπουσία τους.

Εἶναι πολύ πιό γενναῖο νά δεῖξομε ἀγάπη πρός ἐκεῖνον πού δέν τοῦ τήν χρωστάμε, παρά νά δεῖχομε μῖσος καί ἀγριὰδα.

Τά τελευταῖα παραδείγματα τῆς ἀναρχίας καί τοῦ ξεσπάσματος πρωτόγονων ἐνστίκτων, πού χτυπᾶνε ἀδιάκριτα δικαίους καί ἀδίκους, μέ τήν εὐκολία πού, σ' ἕνα πλῆθος, πού ὑποτίθεται ὅτι εἶναι μαζεμένο γιά ἕναν κοινό « ὑψηλό » σκοπό, κάνει καθείς ὅτι θέλει, μᾶς φέρνει πολύ πικρές σκέψεις. Γιατί ν' ἀποφεύγομε τήν προσπάθεια πού ἀπαι-τεῖ ἡ τήρηση τῆς πειθαρχίας σέ μιά ὁμάδα συμπολιτῶν καί ὁ συντονι-σμός μέ τούς πολλούς τούς ἡμερους, πού χωρίς ἀμφιβολία δέν ἐπιζη-τοῦν καί δέν ἐγκρίνουν τίς βιαιότητες; Τί ἄλλο δεῖχνουν ἀπό ὄχι μόνο τήν ἔλλειψη ἀγάπης, ἀλλά καί τήν ἐπίδειξη ἀσκοποῦ μίσους; Εἶναι νά ἀπορεῖ κανείς ὅταν βλέπει αὐτό τό ξεστράτισμα, ἰδίως σέ νέα παιδιά πού εἶναι ἀκόμα μαθητές ἢ μόλις ἄφησαν τό σχολεῖο. Ἡ διδασκαλία ἔ-πρεπε νᾶχει χαράξει στήν ψυχή τους τά πολλά καί σημαντικά πού μᾶς ἐνώνουν καί νᾶχει σβύσει τά λίγα καί ἀσήμαντα πού μᾶς χωρίζουν.

Ἄς εἶναι οἱ μέρες πού ἐρχονται, μέρες σκέψης καί κατανόησης.

ΚΑΛΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ
ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΝΙΘΑΚΗΣ

*‘Η συμμετοχή του Μουσείου Μπενάκη στην έκθεση:
« Αθήνα, από τό τέλος του αρχαίου κόσμου ως τήν ίδρυση
του ελληνικού κράτους »*

Συμμετέχοντας στις έκδηλώσεις για τόν έορτασμό της Αθήνας Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Εύρώπης τό Μουσείο δάνεισε μιά σειρά έργα ζωγραφικής και χαρακτικής στην έκθεση πού στεγάζεται στό Ίδρυμα Γουλανδρή - Χόρν στην Πλάκα. Γιά τούς Φίλους του Μουσείου έγινε ειδική ξενάγηση στόν χώρο αυτό από τήν υπεύθυνη του Τμήματος Χαρακτικών και Σχεδίων Φανή - Μαρία Τσιγκάκου. Σκοπός της έκθεσης — ή όποια καλύπτει μιά περίοδο 18 αιώνων περίπου, από τόν 1ο μ.Χ. αιώνα έως τό 1830 — είναι όχι μόνο νά παρουσιάσει τά μνημεία και τήν εξέλιξη της πόλης αλλά ταυτόχρονα νά καταδείξει τήν άκατάλυτη συνέχεια της άθηναικής ζωής στή διάρκεια της μακρόχρονης αυτής περιόδου.

Εύρήματα άνασκαφών, επιτύμβιες επιγραφές, αρχιτεκτονικά μέλη, σχέδια και μακέτες, βιβλία, χαρακτηριστικά, ύδατογραφίες, έλαιογραφίες και φωτογραφίες συνιστούν τό έκθεσιακό ύλικό. Ένα σημαντικό μέρος τών έκθεμάτων αποτελούν τά έργα ζωγραφικής και χαρακτικής μέ άθηναικά θέματα πού φιλοτέχνησαν οί Ξένοι περιηγητές. Τό μεγαλύτερο ποσοστό της ένότητας αυτής προέρχεται από τίς συλλογές του Μουσείου μας.

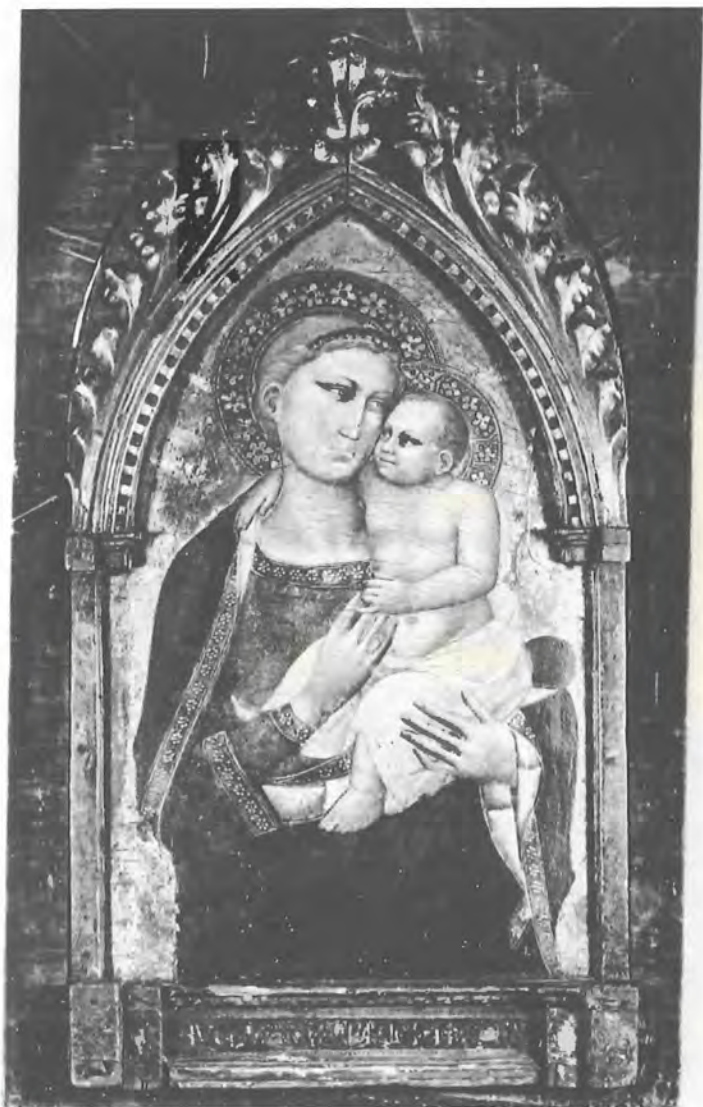
Όπως είναι γνωστό, ή σημασία τών έργων αυτών είναι πολλαπλή διότι, πέρα από τήν καλλιτεχνική τους ποιότητα, αυτές οί όπτικές μαρτυρίες έπαληθεύουν τίς γραπτές περιγραφές και ζωντανεύουν έναν άθηναικό σκηνικό χώρο πού επικαλείται μιά οικειότερη προσέγγιση του θέματος από τόν επισκέπτη. Στο Τμήμα Χαρακτικών και Σχεδίων φυλάγεται ένας θησαυρός παρόμοιων παραστάσεων πού συνιστούν ένα ύλικό κατάλληλο νά εύαισθητοποιεί τήν ιστορική συνείδηση του νεοέλληνα. Στόν τομέα αυτό ή προσφορά του Άντώνη Μπενάκη είναι γνωστή σ' όλους μας: όλόκληρο τό Μουσείο Μπενάκη δέν αποτελεί παρά ένα πανόραμα της ελληνικότητας στην καθολική και διαχρονική της μορφή. Είναι συγκινητικό και άξιο θαυμασμού τό γεγονός ότι ό Άντώνης Μπενάκης διαποτισμένος από τό δράμα της ελληνικότητας και διαθέτοντας μιά σπάνια εύαισθησία αντίληφθηκε τή σημασία τετοιων έργων και τά απέκτησε, σέ μιά εποχή πού οί σύγχρονοι του τά θεωρούσαν εύτελή έργα τέχνης, έτσι ώστε σήμερα νά βρίσκονται στή διάθεση ελλήνων και ξένων μελετητών. Θα πρέπει επίσης νά γνωρίζουν οί Φίλοι του Μουσείου ότι, τά τελευταία χρόνια τό Τμήμα Χαρακτικών και Σχεδίων — μέ ένθάρρυνση του Διευθυντή μας κ. Δελβορριά — ξεκίνησε μιά συνεργασία μέ εύρωπαϊκά μουσεία, μέ στόχο τόν έντοπισμό σχετικού ύλικού.

L. F. Casses, Γενική άποψη της Άθήνας στά τέλη του 18ου αιώνα.
Έγχρωμη χαλκογραφία.

Th. Horner, 'Η Άκρόπολη μετά τήν Έπανάσταση. Ύδατογραφία.

Ἡ συμμετοχή σέ ἐκθέσεις ἐκπληρεῖ ἕναν ἀπό τούς βασικότερους στόχους τοῦ Μουσείου διότι τὰ Μουσεία εἶναι ζωντανοὶ ὄργανισμοί. Ἐπί πλέον παρόμοιες δραστηριότητες διευκολύνουν τήν προβολή — ἀλλά καί τή συντήρηση — μουσειακῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα δέν βρίσκονται στούς μόνιμους ἐκθεσιακοὺς χώρους. Ἀκόμα, ἡ παρουσίασή τους σέ μία νέα ομάδα προκαλεῖ τό θεατή γιά μία διαφορετική, ἀνανεωτική ἀνάγνωση. Ἐλπίζουμε ὅτι οἱ Φίλοι τοῦ Μουσείου Μπενάκη θά ἀνακαλύψουν στήν παραπάνω ἐκθεση οἰκείες παραστάσεις πού ἐπικαλοῦνται μία ἀνανέωση γνωριμίας.

ΦΑΝΗ - ΜΑΡΙΑ ΤΣΙΓΚΑΚΟΥ
Ἱπεύθυνη τοῦ Τμήματος
Χαρακτικῶν καί Σχεδίων

ΕΝΑ ΝΕΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΑΠΟΚΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Τό Μουσεῖο Μπενάκη ἀπέκτησε πρόσφατα ἕνα ἐξαιρετο δεῖγμα τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννησιακῆς ζωγραφικῆς: τό κεντρικό φύλλο ἑνός μεγάλου τριπτύχου μέ ἀνάγλυφο πλαίσιο πού ἀπολήγει σέ ὀξυκόρυφο τόξο μέ ὀδόντες καί φυτικό διάκοσμο διεθνούς γοθικῆς τεχνολογίας καί εἰκονίζει τήν « Παναγία μέ τό Βρέφος », δωρεά τῶν Φρόσως Ζαρίφη, Ντόλλας Ἐμμανουήλ καί Σόνιας Συμεώνογλου στή μνήμη τῶν γονέων τους Στέφανου καί Μαρίης Ζαρίφη.

Τό ἔργο ἀποδίδεται στόν Φλωρεντινὸ ζωγράφο Niccolò di Pietro Gerini πού μνημονεύεται στά 1368 καί μαθήτευσε πιθανότατα κοντά στούς Taddeo Gaddi, Jacopo di Cione καί Spinello d' Arezzo. Τό σκευοφυλάκιο τῆς Santa Croce θεωρεῖται ἀπό τά παλιότερα ἔργα τοῦ καλλιτέχνη, μέ ζωντανές ἀκόμα τίς ἐπιδράσεις τοῦ Giotto διαμέσου τοῦ Taddeo Gaddi. Το πρῶτο ὅμως ἀπόλυτα βεβαιωμένο ἔργο του χρονολογεῖται τό 1932 καί βρίσκεται στό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου στήν Πίζα. Ἔργα του ὑπάρχουν ἀκόμα στήν Ἀκαδημία τῆς Φλωρεντίας καί στό Μουσεῖο τοῦ Prato. Ὁ Niccolò di Pietro Gerini πέθανε στή Φλωρεντία τό 1415.

Ἡ Παναγία τοῦ Μουσείου Μπενάκη εἰκονίζεται σέ προτομή σέ χρυσὸ κάμπο, στραμμένη πρὸς τά δεξιὰ, μέ τό Βρέφος νά ἀκουμπᾷ τό μάγουλό του στό δικό της μάγουλο, ἐνῶ μέ τό δεξί νά ἀγκαλιάζει τό λαιμό της. Οἱ φωτιστέφανοι εἶναι διακοσμημένοι μέ μιά σειρά ἀπό ρόδακες καί ἕνα στικτὸ περίγραμμα. Τό φόντο τῆς Παναγίας σέ βαθυκόκκινο χρῶμα φέρει χρυσοκέντητες διακοσμητικὲς ταινίες καθὼς καί στό βαθύχρωμο ἱμάτιο. Στή βάση τοῦ ἔργου πού τοποθετεῖται γύρω στά τέλη τοῦ 14ου ἢ ἀρχές τοῦ 15ου αἰῶνα, ὑπάρχουν τά ἴχνη τῆς λατινικῆς μεγαλογράμματης ἐπιγραφῆς: AVE MARIA GRACIA PLENA.

ΚΑΤΕ ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Παρά τή συγκινητική ανταπόκριση τών Φίλων καί έπισκεπτών του του Μουσείου Μπενάκη δέν κατόρθωσε νά εξασφαλίσει τό τρίπτυχο του Γεωργίου Κλώντζα στή δημοπρασία τής 14ης Νοεμβρίου του οίκου SOTHEBY'S στό Λονδίνο.

Τό τρίπτυχο αγόρασε ό Έλληνας έμπορος εικόνων του Μονάχου κ. Σεραφεΐμ Δρίστουλας στήν έξωφρενική τιμή τών 17.500.000 δραχμών.

Παρακαλούμε τούς Φίλους πού προσέφεραν, νά συνενάίσουν νά διατεθή τό ποσό τών 3.500.000 δραχμών πού συγκεντρώθηκε γιά τήν αγορά άλλων εικόνων.

Ό Διευθυντής του Μουσείου
ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ (1 - 7/10/1985)

Στίς άρχές Όκτωβρίου έγινε ή προγραμματισμένη από τό προηγούμενο τρίμηνο έκδρομή στό όμορφο νησί τής Κύπρου. Η συμμετοχή τών Φίλων ήταν μεγάλη. Πενήντα ένα άτομα σέ έκδρομή του έξωτερικού είναι ένας αριθμός - ρεκόρ καί ένα όριο πού καλό θά είναι νά μήν τό ξεπερνούμε, γιατί άλλοιώς άρχίζει νά γίνεται δυσκίνητη. "Αν λογαριάσουμε πώς τό ποσοστό τών νέων πού συμμετέχουν είναι πολύ μικρό, πώς στήν έκδρομή τής Κύπρου, τό πούλμαν μετέφερε τριάντα πέντε αιώνες ήλικίας, καταλαβαίνουμε γιατί ήθελε σχεδόν πέντε λεπτά σέ κάθε στάση γιά τήν έπιβίβαση καί τήν αποβίβαση από τή μιá μόνο πόρτα πού μάς άνοίγει γιά λόγους άσφαλείας. Βέβαια οι αίτήσεις συμμετοχής είχαν ξεπεράσει τίς έξηντα, αλλά τό όριο τών άτόμων πού κάθε φορά θά μετάσχουν, μάς τό καθορίζει τό τουριστικό γραφείο πού άναλαμβάνει τήν όργάνωση τής έκδρομής.

Ξεκινήσαμε μέ άεροπλάνο τών Κυπριακών άερογραμμών λίγο άργά τό άπόγευμα, γιατί έγινε άλλαγή στήν πτήση. Έτσι φτάσαμε νυχτωμένα στήν Λάρνακα καί ή έπίσκεψη μας στό Μουσείο Πιερίδη έγινε μέ δύο ώρες καθυστέρηση. Η ύποχρεωτικότατη Κυρία Πιερίδη μάς περίμενε ύπομονετικά καί μαζί μέ τήν Ξεναγό μας Κα Θεοδ. Μαρκίδου μάς ξενάγησε στό πράγματι θαυμάσιο άρχοντικό τής οικογένειάς της, πού έχει θησαυρούς Έλληνικής τέχνης σέ πήλινα καί μοναδικά γυάλινα.

Τό ίδιο βράδυ φτάσαμε στήν Λευκωσία όπου είχαμε τρεις διανυκτερεύσεις σ' ένα πολύ συμπαθητικό καί καθαρό ξενοδοχείο μέσα άπ' τά τείχη τής παλαιάς πόλης καί κοντά στήν λεγόμενη πράσινη γραμμή.

Τό πρόγραμμα πού εἶχε καταρτιστεῖ καί ἦταν γνωστό ἀπό τήν ἀναγγελία τῆς ἐκδρομῆς, πολύ πυκνό καί ἴσως κουραστικό γιά μερικούς, τηρήθηκε κατά γράμμα μέ μιά μόνο ἀντιμετάθεση τῆς ἐπίσκεψης στό Μοναστήρι Σταυροβουνίου πού οἱ γυναῖκες μποροῦν νά τό ἐπισκεφθοῦν μόνο Κυριακή. Στίς μετακινήσεις μας πηγαίναμε πάντα μέ τό πούλμαν, ἀκόμα καί γιά τά ψώνια στό κατάστημα ἀδασμολογῆτων, εἶναι δέ ἐκπληκτικό πόσο ἡ ξεναγός μας Κα Μαρκίδου μέ τίς ἐνδιαφέρουσες ἀφηγήσεις τῆς, μᾶς ἔκανε νά μήν ἀισθανθοῦμε ποτέ τήν κούραση τῆς διαδρομῆς.

Τήν ἐπόμενη μέρα ἐπισκεφθήκαμε τό Ἀρχαιολογικό Μουσείο μέ τά μοναδικά ἐκθέματα του ἀπό τήν Νεολιθική ἐποχή μέχρι τά Ἑλληνιστικά χρόνια. Ἐν συνεχῆ ἐπισκεφθήκαμε τίς φυλακές ὅπου ἐκτελέστηκαν οἱ ἥρωες τοῦ Κυπριακοῦ ἀγώνα κατά τῆς Ἀγγλικῆς κυριαρχίας καί τά φυλακισμένα μνήματα τῶν νεκρῶν νέων πού ἔδωσαν τή ζωή τους γιά τά ἰδανικά τῆς Ἐλευθερίας.

Στίς 11 π.μ. μᾶς δέχθηκε στό Ἀρχιεπισκοπικό μέγαρο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος, πού μέ πολλή συγκίνηση μᾶς τόνισε πόσο προσβλέπει στήν τόνωση τῶν δεσμῶν μέ τήν Μητέρα Πατρίδα. Μετά ἐπισκεφθήκαμε τήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου καί τήν πινακοθήκη πού ἴδρυσε ὁ Μακάριος, μέ πολύ ἐνδιαφέροντες πίνακες ζωγραφικῆς θρησκευτικοῦ περιεχομένου κατά τό μεγαλύτερο μέρος καί μέ παλιούς χάρτες τῆς Κύπρου καί διάφορες γκραβούρες. Σέ λίγη ἀπόσταση βρίσκονται τό Λαογραφικό Μουσείο καί τό Μουσείο τοῦ Ἀγώνα, τά ὅποια καί ἐπισκεφθήκαμε.

Ἡ ἐπόμενη μέρα ἦταν ἐλεύθερη στή Λευκωσία καί καθεῖς τή χάρηκε κατά τό κέφι του. Λίγοι στίς παλιές ἐκκλησίες καί περισσότεροι στά καταστήματα. Γιά ὄσους θέλανε ἔγινε ἐκδρομή ἐκτός προγράμματος μέ ἐπίσκεψη στήν πολύ ἐνδιαφέρουσα μονή τοῦ Μαχαιρᾶ. Ὁ θαυμάσιος καιρός μᾶς ἔκαμε ἀξέχαστη τήν περιήγηση τῆς ἄλλης μέρας, πού ξεκινήσαμε ἀπ' τή Λευκωσία στίς ὀκτώ τό πρωῖ γιά νά φτάσουμε στή Λεμεσό στίς ὀκτώ τό βράδυ. Τίς περισσότερες ὥρες, μέσα στό δ-νετο πούλμαν, περιδιαβαίναμε τό πιό ψηλό βουνό τῆς Κύπρου, τό Τρόδος, πού εἶναι δασωμένο ὡς τήν κορυφή του τῶν δύο χιλιάδων μέτρων.

Ἐπισκεφθήκαμε τήν ἐκκλησία τῆς Ἀσίνου, παλαιότατη καί γεμάτη τοιχογραφίες, περάσαμε ἀπ' τήν Κακοπετριά, τά ὄρυχία τοῦ ἀμιάντου, τόν Πεδοῦλα κι' ἐφτάσαμε στό ὑψόμετρο 1650μ, στό Θρονί, ὅπου ὁ τάφος τοῦ Μακαρίου.

Μετά κατεβήκαμε λίγο σέ ὑψόμετρο, στό πλουσιότατο μοναστήρι τοῦ Κύκκου μέ τήν πολύ ἐνδιαφέρουσα ἱστορία του καί τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας, πού δέν πρέπει νά τήν δοῦν μάτια ἀνθρώπων καί μένει πάντα σκεπασμένη μ' ἓνα πλουσιοκεντημένο παραπέτασμα.

Φεύγοντας γιά τή Λεμεσό ἀνεβήκαμε στό Ψηλότερο μοναστήρι τῆς Κύπρου τήν μονή Τροαδίτισσας, καθήσαμε γιά ἀργοπορημένο γεῦμα στίς Πλάτρες, τό καλοκαιρινό ὄρεινό θέρετρο μέ τούς θαυμάσιους κήπους καί, βράδυ πιά, ξεκουραστήκαμε στό ξενοδοχεῖο μας.

Την πέμπτη μέρα της έκδρομής μας άποφασίσαμε νά κάνομε τό πρόγραμμα τής επόμενης μέρας, γιατί έτσι ταίριαξε καλύτερα στόν περιορισμό πού είπαμε πρίν. Περάσαμε από τά πυκνά άμπέλια καί πορτοκαλιές καί σταματήσαμε στό Κολόσσι, τό κάστρο τών σταυροφόρων πού διατηρείται άπείραχτο άπ' τόν χρόνο. Άπό κει, διασχίζοντα τήν βρετανική βάση τής Έπισκοπής, φτάσαμε στό Κούριον κι έθαυμάσαμε τή βίλλα του Εύστολίου μέ τά τριανταπέντε δωμάτια καί τά πρωτοχριστιανικά μωσαϊκά πατώματα καθώς καί τό άναστηλωμένο θέατρο του δευτέρου αιώνας μέ τήν έξοχη άκουστική.

Συνεχίσαμε, περνώντας από τήν πέτρα του Ρωμηού, γιά τήν Πάφο, όπου επισκεφθήκαμε τούς λαξευτούς στόν βράχο τάφους τών βασιλέων άπ' τήν εποχή πού οι Πτολεμαίοι κατείχαν τήν Κύπρο καί τήν περιφέρη βίλλα του Διονύσου μέ τά υπέροχα διατηρημένα μωσαϊκά στά πατώματα όλων τών δωματίων της του τρίτου αιώνας. Στήν Πάφο πολλοί από μς κολύμπησαν στήν ώραία παραλία της κι' όλοι γευτήκαμε τό φρέσκο αλλά άκριβό ψάρι της.

Τήν προτελευταία μέρα, πού ήταν Κυριακή, επισκεφθήκαμε τόν άρχαιότατο νεολιθικό οικισμό τής Χοιροκοιτίας κι' άνεβήκαμε στό Σταυροβούνι όπου στο μοναστήρι, πού χτίστηκε κοντά στα έρείπια του ναού τής Άφροδίτης, δέχονται καί γυναίκες μόνο τίς Κυριακές. Έκει στήν εκκλησία του Τιμίου Σταυρού φυλάσσεται τό τίμιο ξύλο πού χάρισε ή Άγία Έλένη. Γυρίζοντας περάσαμε από τά Λεύκαρα μέ τά χειροποίητα κεντήματα, όνομαστά σ' όλον τόν κόσμο.

Τήν τελευταία μέρα άποχαιρέτησαμε τήν Λεμεσό μέ τήν πλατιά παραλιακή λεωφόρο της καί τόν πλούσιο βοτανικό καί ζωολογικό κήπο της. Φτάσαμε νωρίς στήν Λάρνακα κι' επισκεφθήκαμε πρώτα τήν εκκλησία του Άγίου Λαζάρου χτισμένη τό 980 επί Λέοντος Σοφού, έκει πού βρέθηκαν τά λείψανα του Λαζάρου. Άπό κει, περνώντας άπ' τίς άλυκές πού εφοδιάζουν μέ άλάτι όλη τήν Κύπρο κι' όπου τόν χειμώνα παραχειμάζουν τά φλαμίγκος, φτάσαμε στήν Παναγία τήν Άγγελόχτιστη, εκκλησία του 11 ου αιώνας στήν όποία έχει ένωματωθεί ένας παλαιότερος τοίχος μέ μωσαϊκό του 7ου αιώνας. Στήν Άγγελόχτιστη βρίσκεται τό μωσαϊκό μέ τήν Παναγία τήν Όδηγήτρια πού έχει δεξιά καί άριστερά δύο άγγέλους καί στό περιθώριο ποικιλία ζώων. Σέ λίγο, στο κοντινό αεροδρόμιο τής Λάρνακας, άποχαιρέτησαμε τό όμορφο νησί, άπ' τό όποιο πήραμε μία γεύση μόνο, γιατί σε έξη μέρες δέν προφταίνεις νά δεις παρά έπιτροχάδην, όσα έχει νά σου πη μία ιστορία πάνω από πέντε χιλιάδες χρόνια.

Έκτός άπ' τόν τουρισμό, εκείνο πού μς έκαμε βαθειά έντύπωση, ήταν ή πολιτιστική στάθμη καί ή εργατικότητα του Κυπριακού λαού. Γιά όσους ήξεραν τήν Κύπρο άπ' τόν καιρό τών Άγγλων, πού ή εχθρα πρός τόν άποικιοκράτη σκέπαζε μ' ένα γκριζο πέπλο όλη τή ζωή κι' έμούδιαζε τήν πρωτοβουλία πού έχει σε μεγάλο βαθμό άνεπτυγμένη ό Κύπριος, ή σήμερινη διαφορά γίνεται καταφανερη.

Πρώτα -πρώτα στήν συμπεριφορά τους. Μία εύγένεια πού είχε έμφυτη ό Έλληνας, πρίν τόν χαλάσει ό πολός « πολιτισμός ». Ύστερα ή

συμμόρφωση προς τούς κανονισμούς. Άποτέλεσμα νά είναι οι πόλεις καί τά χωριά τους καθαρά, άκόμα κι' όταν είναι γιαπί, νά μπαίνεις σέ μιά δημόσια ύπηρεσία καί νά προθυμοποιούνται νά σέ άκούσουν, νά μήν προλαβαίνει ό πεζός νά κατεβάσει τό πόδι του άπ' τό πεζοδρόμιο στην διάβαση του δρόμου καί νά σταματά όλη ή σειρά τών αυτοκινήτων περιμένοντάς τον νά περάσει καί πολλά άλλα.

Άλλά έκει πού πραγματικά μένεις κατάπληκτος είναι ή έργατικότητα τών Κυπρίων. Σέ μιά δεκαετία άπ' τήν τρομακτική συμφορά πού έκμηδένισε τόν μισό σχεδόν πλοῦτο του νησιού, πού άφησε τό ένα τρίτο του πληθυσμού άστεγους καί γυμνούς, σήμερα είναι όλοι στεγασμένοι σέ δημορφα σπίτια κι' όχι σωρός σέ εργατικές πολυκατοικίες, πού δυστυχώς ξέρομε. Τά χωράφια πού δέν ήταν γόνιμα, φυτεύτηκαν καί γέμισαν δένδρα, για νά αναπληρώσουν αυτά πού ή βία κρατά καί νέμεται. Φράγματα σέ κάθε ρέμμα μαζεύουν τό νερό για πότισμα τό καλοκαίρι. Αυτόκινητόδρομος συνδέει τίς μεγαλύτερες πόλεις πού σχεδόν διπλασιάστηκαν σέ μέγεθος καί ό οίκοδομικός όργανισμός άμυδρά άποδίδει τό μέγεθος τής άνοικοδόμησης, δημόσιας καί ιδιωτικής.

Πραγματικά, όλοι μας σκεφθήκαμε, φεύγοντας άπό τό πανέμορφο νησί, πώς πρέπει νά κάνομε κάθε προσπάθεια για νά νοιώσουν οι Κύπριοι τήν άσφάλεια, πού κάθε άνθρωπος πρέπει νά νοιώθει στό σπίτι του καί πού χωρίς άμφιβολία τήν άξιζουν.

ΣΤ. ΚΝΙΘΑΚΗΣ

ΜΝΗΜΕΣ

Πολλά παλιά καί άγαπητά μας Μέλη χάσαμε στους μήνες πού πέρασαν. Θά μάς μείνουν άξέχαστοι ό Νέαρχος Κούνδουρος, ή Λίτσα Άλεξανδράκη, ό Κωνσταντίνος Σγούτας, ό Νικόλαος Ρεμούνδος, ή Μαρία Παπάγου, ό Παναγιώτης Τσολάκης, ή Έλένη Πατρινέλλη, ό Μαρής Καλλιγιάς, ή Λόπη Θηβαίου, ό Γεώργιος Μελάς, ή Νίνα Ήλιοπούλου, ό Άλέξανδρος Τσάτσος, ή Ντίντη Σερπιέρη, ό Roger Lantiez, ή Ντόλα Λύδη, ή Φούλα Πλυτά καί πρόσφατα ό Ίωάννης Ρωμάνος. Άς είναι παρηγοριά για τούς συγγενείς καί τούς Φίλους πώς πέρασαν σέ μιά, έλπίζομε, καλύτερη ζωή.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΝΕΩΝ ΜΕΛΩΝ

Κατά την συνεδρίαση του Δ. Συμβουλίου της 22 - 11 - 85 έγιναν άποδεκτές οι αιτήσεις των εξής:

1. Άγαθονίκου Ρενάτα Χάριτος 30, 106 75 Άθήνα
2. Alderson Anthony Άρριανού 2-4, 113 63 Άθήνα
3. Άναστασίου Μαρία Κασταλίας 4, 113 63 Άθήνα
4. Άφεντάκη Άγγελική Βασ. Σοφίας 129, 115 26 Άθήνα
5. Βάσιος Νικόλαος Πλ. Δεξαμενής 1, 106 73 Άθήνα
6. Βερνίκος Άλέξανδρος Ρηγίλλης 19, 106 74 Άθήνα
7. Γαρέζου Μαρία-Ξένη Στρατ. Συνδέσμου 23, 106 73 Άθήνα
8. Γεωργίου Μαίρη Καρνεάδου 26, 106 75 Άθήνα
9. Γκίκα Φρύνη Βεντούρη 32, 155 61 Χολαργός
10. Γρηγορίου Άθηναΐς Σταυροπούλου 28, 112 52 Άθήνα
11. Δεπάστα Λασκαρώ Κισσάβου 10, 154 52 Π. Ψυχικό
12. Εύστρατίου Βούλα Λυσιμάχου 46, 116 32 Άθήνα
13. Ζέπου Πόπη Άροδότου 5, 106 74 Άθήνα
14. Ζωϊπούλου Άνίτα Ρηγίλλης 25, 106 74 Άθήνα
15. Θεοδωρίδου Ρένα Δεινοκράτους 5, 106 75 Άθήνα
16. Καλλιανιώτη Μαρία Άγ. Μελετίου 71, 112 51 Άθήνα
17. Καλλιμανοπούλου Άννα Βασ. Σοφίας 29, 106 74 Άθήνα
18. Καραγεώργη Χρύσα Φιντίου 7, 112 53 Άθήνα
19. Καρναπα Βασιλική Γ. Σισίνη 19, 115 28 Άθήνα
20. Καστρίτη Εύαγγελία Κων/πόλεως 43, 171 21 Ν. Σμύρνη
21. Κατσιγιάννη Άσπασία Δορυλαίου 28, 115 21 Άθήνα
22. Κοντός Άρακλής Άροδότου 23, 106 74 Άθήνα
23. Κοντού Τερέζα Άροδότου 23, 106 74 Άθήνα
24. Κοπανίτσα Καίτη Σκουφα 38, 106 73 Άθήνα
25. Κόττα-Κιτσοπούλου Αικατερίνη Σκιάθου 29, 112 54 Άθήνα
26. Κουραμπά Πηνελόπη Αιγέως 44, 104 64 Άθήνα
27. Κουρμουζή Ζωρζέλλ Μενάνδρου 4, 145 61 Κηφισιά
28. Λασκαρίδου-Ζάννα Έλενη Χατζηγιάννη Μέξη 3, 115 28 Άθήνα
29. Λιακατά Μαρία Άλκιμάχου 2, 116 34 Άθήνα
30. Μαδούρου Έλισάβετ Μ. Μπότσαρη 38, 145 61 Κηφισιά
31. Μαλλιάρ Άσμήνη Νίκη 33, 105 57 Άθήνα
32. Μαντικιάν Άριτα Βασ. Κων/νου 20, 106 74 Άθήνα
33. Μαρκέττου Πολύμνια Βασ. Σοφίας 124, 115 26 Άθήνα
34. Μπάφα Δανάη Εύαγγελιστριάς 44, 166 74 Γλυφάδα
35. Μυλωνά Δέσποινα Ναυάρχου Κουντουριώτη 3, 145 63 Πολιτεία
36. Νοταρά Άθηνά Ναϊάδων 7, 175 61 Π. Φάληρο
37. Ξανθάκου Σοφία Διονύσου 11, 154 62 Κηφισιά
38. Παναγιωτοπούλου Μαρία Μηλιώνη 12, 106 73 Άθήνα
39. Παντελάκης Άνδρέας Π. Μελά 3, 152 37 Φιλοθέη
40. Παρίσης Νικήτας Λυκαβηττού 17, 106 72 Άθήνα

41. Σαράντη-Πατσούρη Γαλάτεια Καλλιδρομίου 87 - 89, 106 83 Αθήνα
42. Σαρρή Δομινή Στρατ. Καλλάρη 52, 154 52 Π. Ψυχικό
43. Σκρέτα Έφη Ξάνθου 2, 106 73 Αθήνα
44. Σκρέτας Στάθης Ξάνθου 2, 106 73 Αθήνα
45. Σλάουερ Λούλα Ξενοκράτους 39, 106 76 Αθήνα
46. Στυλιανούδη Μαρία-Γεωργία Τήνου 37, 113 61 Αθήνα
47. Τόγια Σοφία Ήριδανού 3, 115 28 Αθήνα
48. Τσαμαδός Κων/νος Ραβινέ 3, 115 21 Αθήνα
49. Τσαρδάκα Έλισάβετ Έθν. Αντιστάσεως 103, 154 51 Ν. Ψυχικό
50. Τσώνη Εύτυχία Δουσμάνη 20β, 166 75 Γλυφάδα
51. Φαρμακίδης Ίωάννης Παράσχου 3, 154 52 Π. Ψυχικό
52. Φικάρδου Αντιγόνη Αμφιτρίτης 14, 175 61 Π. Φάληρο
53. Whitley Φρειδερίκη Σπύρου Μερκούρη 16, 116 34 Αθήνα

Η ξενάγηση των Νέων Μελών όρίστηκε για τις 22 Ιανουαρίου 1986 ώρα 12 μεσημβρινή στις αίθουσες του Μουσείου, με ξεναγό την αρχαιολόγο δίδα Κάτε Συνοδινοῦ.

ΖΗΤΟΥΜΕ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΑΣ

Όσα από τά Μέλη, πού συμμετέχουν στις έκδρομές πού οργανώνουν οί Φίλοι, έχουν παρατηρήσεις πάνω στό πρόγραμμα καί γενικά στή διεξαγωγή τής έκδρομής, τούς παρακαλούμε νά μάς τίς γνωρίζουν μ' ένα γράμμα τους άπευθυνόμενο στά γραφεία των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη όδός Κουμπάρη 1, ώστε μέ τίς ύποδειξεις τους νά βελτιώνονται όλοένα οί όμολογουμένως καλές καί πολύ ένδιαφέρουσες έκδρομές μας.

Όπως θά θυμούνται πολλά Μέλη, στήν έκδρομή τής Καστοριάς του 1983 είχε δοθή στους συμμετέχοντες μία προετοιμασμένη κόλα χαρτί κι' έγγραφαν τίς παρατηρήσεις τους τό τελευταίο βράδυ στό ξενοδοχείο. Αυτό έχει τό καλό ότι άπαντούν όλοι, αλλά μέ τό νά τονίζουν κάθε μικρολεπτομέρεια πού ή άμεσότητά της ύπερεξογκώνει τή σημασία της, δέν βοηθοῦν στό νά έξαχθοῦν σωστά συμπεράσματα. Γι' αυτό κρίνομε καλύτερο ν' αφήνομε τό χρόνο νά σβύνη τά έπουσιώδη καί νά μένουν οί παρατηρήσεις πού πραγματικά θά καλύτερέψουν τίς έκδρομές των « Φίλων ».

ΣΤ. ΚΝΙΘΑΚΗΣ

- 1) 1-7/10/1985 Έκδρομή στην Κύπρο.
- 2) 21/10/1985 Ξενάγηση στην 'Ακαδημία 'Αθηνών.
'Ομιλήτρια ή Κα Καλλιόπη Κουτσογιάννη, εύγενικά προσφερθείσα
- 3) 1/11/1985 Ξενάγηση στην Έκθεση « 'Η 'Αθήνα από τό τέλος του 'Αρχαίου Κόσμου μέχρι τό 1830 ».
'Ομιλήτρια ή Κα Φανή Μαρία Τσιγκάκου, υπεύθυνη Τμήματος Χαρακτικών καί Σχεδίων του Μουσείου Μπενάκη, 'Ιστορικός Τέχνης.
- 4) 5/11/1985 Ξενάγηση στη Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Έκθεση στό Παλιό Πανεπιστήμιο 'Αθηνών.
'Ομιλήτρια ή Βυζαντινολόγος του Μουσείου Μπενάκη Κα Λασκαρίνα Μπούρα.
- 5) 11/11/1985 'Ομιλία Κας Εύαγγελίας Ν. Μωραΐτου, Διαδάκτορος Φιλοσοφίας στό Μουσείο Μπενάκη, μέ θέμα « Τό Καστελλόριζο καί ή φορεσιά του.
'Η Κα Εύαγγελία Ν. Μωραΐτου, μετά τό πέρας τής όμιλίας της, ανέκοίνωσε καί δωρεά μις χρυσοκέντητης φορεσιάς μέ τά κοσμήματα της του Καστελλορίζου, ή όποία άποτελεί πολύτιμο άπόκτημα του Μουσείου καί έξετέθη ήδη στην αίθουσα 'Ιστορικών κειμηλίων του Μουσείου.
- 6) 25/11/1985 Ξενάγηση στό 'Αρχαιολογικό Μουσείο του Πειραιά. Ξεναγός ή Κα 'Αναστασία Τσαλίκη.
- 7) 3/12/1985 'Ομιλία κ. Κώστα Στάϊκου, 'Αρχιτέκτονος 'Εσωτερικών χώρων στό Μουσείο Μπενάκη, μέ θέμα: 'Απαρχές τής 'Ελληνικής Τυπογραφίας.
- 8) 9/12/1985 'Ομιλία Κας Θεοδώρας Βασιλικού, 'Αρχαιολόγου καί μέλους του Δ.Σ. των Φίλων, στό Μουσείο Μπενάκη μέ θέμα: « 'Η άρχαία πόλις τής Σαλαμίνας στην Κύπρο ».
- 9) 16/12/1985 'Ομιλία Κας 'Ελένης Φιλιππίδου, Λαογράφου, στό Μουσείο Μπενάκη μέ θέμα « Κεντητός Διάκοσμος τής Φορεσιάς 'Ανατολικής Ρωμυλίας.

ΔΟΦΙΜ (ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ)

Γιά τά νέα Μέλη μας θά έπαναλάβουμε τόν ρόλο τής FMAM (FÉDERATION MONDIALE DES AMIS DES MUSEES) ή όπως μεταφράστηκε στα Έλληνικά ΔΟΦΙΜ, μέ έδρα τό Παρίσι.

Ή ΔΟΦΙΜ είναι μία Διεθνής όργάνωση πού συμπεριλαμβάνει τούς Φίλους τών Μουσείων στόν κόσμο. Συγκαταλέγονται περίπου 670 όμοσπονδίες σέ 23 χώρες πού αντιπροσωπεύουν περισσότερους άπό 510.000 Φίλους.

Σκοπός τής ΔΟΦΙΜ: νά ύπάρξη, μέ συχνές άνταλλαγές μεταξύ Φίλων τών Μουσείων, μία αντιπροσωπευτική φωνή του είδικου κοινού πού ενδιαφέρεται καί συνδράμει τή ζωή τών Μουσείων, γιά νά πιέσει τήν δημόσια διοίκηση νά συνεισφέρει τά οικονομικά, τεχνικά καί πολιτικά στοιχεία πού είναι άπαραίτητα γιά μία μεγαλύτερη συμμετοχή του εύρύτερου κοινού στην κίνηση τών Μουσείων μέ άποτέλεσμα νά προκαλέσει τό ενδιαφέρον γιά τήν φροντίδα καί συντήρηση τής έθνικης τους κληρονομιάς.

Στό Διεθνές επίπεδο οί Φίλοι τών Μουσείων έχουν τήν δυνατότητα νά λάβουν μέρος στόν διάλογο, πού ως τώρα ήταν περιορισμένος, μεταξύ τών δημοσίων άρχών καί τών επαγγελματιών τών Μουσείων.

Ή ΔΟΦΙΜ αντιπροσωπεύει τήν φωνή του κοινού, του κοινού γιά τό όποιο ιδρύθηκε τό Μουσείο.

Τό Διοικητικό Συμβούλιο τών Φίλων του Μουσείου Μπενάκη έλπίζει ότι θά μπορέσει νά όργανώσει στην Ελλάδα μέσα στό 1986 μία διεθνή συνάντηση μέ περιορισμένη συμμετοχή Ξένων καί Έλλήνων Φίλων τών Μουσείων.

Τό 5ο Διεθνές συνέδριο τής FMAM - ΔΟΦΙΜ έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στό θέμα τής συμμετοχής τών Νέων στή ζωή τών Μουσείων. Συμφωνήθηκε νά δοθεί ό παρακάτω όρισμός γιά τούς νέους: — Τό κοινό του σήμερα καί του μέλλοντος — Οί είδικοί επιστήμονες του μέλλοντος — Οί Φίλοι του σήμερα καί του μέλλοντος — Οί συνδρομητές καί οί μαικήνες του μέλλοντος — Όλοι όσοι ενδιαφέρονται σάν Φίλοι τών Μουσείων, νά είναι σέ έπαφή μέ νέους ανθρώπους. Παρακαλούμε τούς Φίλους πού έχουν ίδεες νά προτείνουν, γιά τήν συμμετοχή τών νέων νά μάς γράψουν.

Γιά νά μπορέσει καί ή Ελλάδα νά γίνει ένεργό μέλος τής FMAM - ΔΟΦΙΜ (διότι πρós τό παρόν αντιπροσωπεύεται ως άπλό μέλος άπό τόν σύλλογο τών Φίλων του Μουσείου Μπενάκη) γίνεται μία προσπάθεια άπό τόν σύλλογό μας νά πείσει τούς δυστυχώς έλάχιστους άνάλογους συλλόγους τής χώρας μας νά ιδρύσουν μία Όμοσπονδία. Μόνο τότε θά μπορέσει νά γίνει ή Ελλάδα ένεργό μέλος τής FMAM - ΔΟΦΙΜ.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Πρίν από μερικά χρόνια τά Μουσεία επίσκεπτονταν μόνο οί μεγάλοι. Τά παιδιά διδάσκονταν τήν Ιστορία καί τήν τέχνη μέσα από τά βιβλία. Ό δάσκαλος καί ό καθηγητής μιλούσαν γιά τόν Παρθενώνα καί τό ένδοξο παρελθόν τής πατρίδας μας χρησιμοποιώντας βαρύγδουπες λέξεις, όπως θαυμάσιο, μοναδικό, άνεπανάληπτο. Καί τά παιδιά μεγάλωναν μέσα σ' αυτό τόν πλοΰτο από τά κοσμητικά επίθετα, αλλά δέν είχαν δεί σχεδόν ποτέ τήν Άκρόπολη καί τόν Παρθενώνα, ένα μουσειο κι ένα έργο τέχνης.

Μάθαιναν γιά τόν Μέγα Άλέξανδρο, τούς Ρωμαίους, τό Βυζάντιο καί τήν Έλληνική Έπανάσταση, άποστήθιζαν χρονολογίες καί γεγονότα, χωρίς νά έχουν μιά πιό άμεση έπαφή μέ τίς έποχές αυτές.

Σύμφωνα μέ τίς νέες παιδαγωγικές μεθόδους, ή Ιστορία καί ό πολιτισμός δέν θά πρέπει μόνο νά διδάσκονται μέσα από τά βιβλία. Η έπαφή τοΰ παιδιού μέ τό άντικείμενο έχει πρωταρχική σημασία.

Μιά έντονη κίνηση παρουσιάστηκε στην Έλλάδα τά τελευταία χρόνια καί είχε σαν άποτέλεσμα νά γεμίσουν μέ παιδιά τά Μουσεία. Παιδιά περίεργα καί διστακτικά, μερικές φορές άκόμα καί φοβισμένα. Άυτές οί μεγάλες αίθουσες, οί ψηλές γιά τήν ήλικία τους βιτρίνες, ό δάσκαλος πού τά προειδοποιεί νά μήν τρέχουν, νά μήν άκουμποΰν άντικείμενα, νά μή φωνάζουν, τά τρομάζει.

Μέσα στις προθήκες βλέπει πράγματα πού τοΰ είναι άγνωστα συγχρόνως όμως γοητευτικά. Μερικές φορές κάπου, κάτι έχει ξαναδει. Τήν κασέλα τής γιαγιάς, κάποια φορεσιά ξεχασμένη, μιά εικόνα, ένα κανάτι.

Έρχονται πολλά παιδιά μαζί, σχολεία όλόκληρα. Προχωροΰν τό ένα δίπλα στο άλλο, προσπαθώντας νά καταλάβουν, νά βροΰν αυτή τήν έπαφή μέ τό άντικείμενο. Βγαίνουν από τή μιά αίθουσα καί μπαίνουν στην άλλη, άκολουθοΰν τήν εξέλιξη του ελληνικού πολιτισμού, διαβάζοντας καμιά φορά τίς λεζάντες. Άρχαία τέχνη, Βυζαντινή, Μεταβυζαντινή, Λαϊκή. Δέν ύπάρχει κανείς νά τά βοηθήσει. Είναι πολύ λίγες οί περιπτώσεις πού ό δάσκαλος έχει φροντίσει από πρίν νά ένημερωθει γιά τό Μουσείο ή πού τό έχει ήδη επισκεφθει. Άκόμα πιό σπάνια ζητάει ξεναγό. Μέ αυτό τόν τρόπο ή έπίσκεψη στο Μουσείο περνάει άπαρατήρητη, χωρίς νά προσφέρει κάτι βαθύτερο στα παιδιά.

Ναί, οι πόρτες του Μουσείου άνοιξαν για τά παιδιά. Τά παιδιά επίσκεπτονται τά Μουσεία.

Τά Μουσεία όμως είναι προετοιμασμένα για νά δεχτούν τά παιδιά;

Αυτό άκριβώς ήταν τó έρώτημα πού άποσχόλησε τó Μουσείο Μπενάκη όταν άποφάσισε νά ξεκινήσει Έκπαιδευτικά Προγράμματα, τó 1979. Πώς θά έπρεπε τó Μουσείο νά υποδεχτεί τά παιδιά; Μέ ξεναγήσεις σέ όλες τίς αίθουσες, μέσα στον περιωρισμένο χρόνο τής μιάς ή τó πολύ δύο ώρων πού διαθέτουν τά σχολεία, πού κάποιος ξεναγεί και οι άλλοι άκοϋν, άν άκοϋν.

Πώς θά μπορούσαν τά παιδιά νά καταλάβουν ότι όλα αυτά τά αντικείμενα πού έκτίθενται δέν είναι παρά πράγματα πού χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι πριν από έμáς. Τίς φορεσιές τίς φορούσαν, ζούσαν μέ αυτές. Κεντούσαν τά ύφάσματα, σκαλίζαν τó ξύλο, ύφαιναν στον άργαλειό, ζωγράφιζαν.

Ή πρώτη προσπάθεια ήταν νά ένταχθούν τά παιδιά στον τόπο και τον χρόνο. Μιά προβολή για τή λαϊκή ή τή βυζαντινή τέχνη δίνει τήν εύκαιρία νά παρακολουθήσουν τον τρόπο ζωής πριν από μερικά χρόνια καθώς και μία εισαγωγή στη βυζαντινή περίοδο.

Μετά μέ τή βοήθεια μιάς συνοδοϋ, ειδικά εκπαιδευμένης, οδηγούνται στις άνάλογες μέ τó θέμα τής προβολής αίθουσες του Μουσείου. Έκεί τούς μοιράζονται έντυπα μέ έρωτήσεις άνάλογες μέ τήν ηλικία τους, πού έχουν σκοπό νά τά κάνουν νά προσέξουν τίς λεπτομέρειες, νά παρατηρήσουν, νά συγκρίνουν, νά γράψουν τή γνώμη τους, νά σκεφτούν. Κινούνται μόνα τους σέ παιχνίδια χωρίς διαγωνιστικό χαρακτήρα, συζητούν μέ τή συνοδό και μαθαίνουν έμμεσα χωρίς νά διδάσκονται. Διαλεγμένα αντιπροσωπευτικά αντικείμενα τραβούν τήν προσοχή τους και μέ διασκεδαστικό τρόπο άκονίζετáι ή παρατηρητικότητα και ή κρίση τους. Έτσι δημιουργείται ή έπαφή μέ τó αντικείμενο, ή βαθύτερη γνώση και ή ανάπτυξη του καλλιτεχνικού άισθητηρίου.

Μετά τó τέλος του παιχνιδιού γίνεται μία άξιολόγηση του προγράμματος πού θά βοηθήσει στα μελλοντικά σχέδια του τμήματος. Παρακολουθώντας ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, έπισκέπτονται μόνο ένα τμήμα του Μουσείου. Έχουν όμως τήν εύκαιρία νά μάθουν άρκετά από τήν έπίσκεψη αυτή. Άν άκολουθήσει μία συζήτηση στό σχολείο, σχετική μέ τó θέμα, οι έντυπώσεις θά είναι πολύ περισσότερες από όσες μέ μία άτέλειωτη Ξενάγηση σέ όλες τίς αίθουσες του Μουσείου.

Σέ μία έπόμενη έπίσκεψη θά έχουν τή δυνατότητα νά παρακολουθήσουν πρόγραμμα για μία άλλη ένότητα. Για τούς εκπαιδευτικούς έχει δημιουργηθεί ένα δανειστικό τμήμα. Μπορούν νά δανειστούν για τó σχολείο μερικές από τίς εκδόσεις των Έκπαιδευτικών Προγραμμάτων: πάζλ μέ 500 κομμάτια, παιδικό όδηγό για τή Λαϊκή Τέχνη του Μουσείου, έντυπα μέ κείμενο και διαφάνειες για τή Λαϊκή και τή Βυζαντινή Τέχνη.

Άπό τήν 1η Νοεμβρίου λειτουργοῦν στό Μουσείο Μπενάκη κάθε Δευτέρα, Τετάρτη, Πέμπτη καί Παρασκευή Ἐκπαιδευτικά Προγράμματα.

1. Γιά παιδιά τῆς Β΄ καί Γ΄ Δημοτικοῦ ὀπτικοακουστικό πρόγραμμα καί παιχνίδια γιά τή Λαϊκή Τέχνη.

2. Γιά παιδιά τῆς Δ΄, Ε΄, καί Στ΄ Δημοτικοῦ ὀπτικοακουστικό πρόγραμμα καί παιχνίδια γιά τή Λαϊκή Τέχνη.

3. Γιά παιδιά Γυμνασίου ὀπτικοακουστικό πρόγραμμα καί παιχνίδια γιά τή Βυζαντινή Τέχνη.

Τό Σάββατο καί τήν Κυριακή μποροῦν νά πάρουν τά ἐντυπα μέ τά παιχνίδια τά παιδιά στήν εἴσοδο τοῦ Μουσείου, τίς ὥρες πού εἶναι ἀνοικτό, 8.30 - 2.00 καί νά παίξουν τό παιχνίδι, χωρίς ὁμως νά παρακολουθήσουν τό ὀπτικοακουστικό πρόγραμμα.

Τίς ὑπόλοιπες ἡμέρες, ἐκτός ἀπό τήν Τρίτη πού εἶναι κλειστό τό Μουσείο, γίνονται δύο σειρές προγραμμάτων. Ἄπό τίς 9.30 ἕως τίς 11 ἕνα πρόγραμμα γιά τήν Λαϊκή καί ἕνα γιά τήν Βυζαντινή, μέ συμμετοχή 30 περίπου παιδιῶν στό καθένα. Ἡ ἐπόμενη σειρά λειτουργεῖ ἀπό τίς 11.30 ἕως τίς 1, μέ τά ἴδια καί αὐτή θέματα. Μέ αὐτό τόν τρόπο ἔχουν τή δυνατότητα νά λάβουν μέρος σέ ἐκπαιδευτικό πρόγραμμα 120 περίπου παιδιῶν τήν ἡμέρα.

Αὐτή τή στιγμή ἀπασχολοῦνται στό τμήμα τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Προγραμμάτων τοῦ Μουσείου Μπενάκη 1 ἀρχαιολόγος, ὑπεύθυνη, 1 παιδαγωγός, βοηθός, καί 3 ἐθελόντριες. Οἱ ἀνάγκες ὁμως εἶναι πολύ μεγαλύτερες.

Οἱ Φίλοι τοῦ Μουσείου Μπενάκη θά μποροῦσαν ἀκόμα μιά φορά νά ἀποδειχτοῦν πολῦτιμοι. Τά μέλη πού ἔχουν χρόνο ἐλεύθερο καί διάθεση γιά δουλειά ἄς ἀπευθυνθοῦν στό τμήμα, ἄς συζητήσουν μέ τήν ὑπεύθυνη, ἄς συμπληρώσουν τήν αἴτηση ἐθελοντικοῦ προσωπικοῦ καί ἄς παρακολουθήσουν ἕνα ἐκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Οἱ ἐθελοντές καί οἱ ἐθελόντριες ἐκπαιδεύονται ὥστε νά ἔχουν τήν ἱκανότητα νά παρουσιάσουν καί αὐτοὶ πρόγραμμα.

Στά μελλοντικά σχέδια τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Προγραμμάτων ἀνήκει ἡ δημιουργία ἐργαστηρίων, ἡ ἀπασχόληση τῶν παιδιῶν καί σέ ἄλλες συλλογές τοῦ Μουσείου, οἱ ἐκδόσεις, ἡ ἐκπαίδευση ἐνηλίκων.

ΝΙΚΗ ΨΑΡΡΑΚΗ - ΜΠΕΛΕΣΙΩΤΗ

Ἀρχαιολόγος, ὑπεύθυνη
τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Προγραμμάτων
τοῦ Μουσείου Μπενάκη

ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ
1890 - 1948

Ὁ Δαμιανὸς Κυριαζῆς, γόνος πλούσιας οἰκογενείας ἀπὸ τὸν Κισσό τοῦ Πηλίου, ἐγεννήθη εἰς τὸ Κάϊρο καὶ ἐσπούδασε εἰς τὴν Λειψίαν ἀπ' ὅπου ἔλαβεν διδακτορικὸν δῖπλωμα Νομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Ὑπῆρξε λάτρης τῆς Δημοκρατίας διὰ τὴν ὁποίαν ἐργάσθηκε ὅλη τοῦ τῆ ζωῆ καὶ διετέλεσε ὑπουργὸς τὸ 1924. Ἦταν μεγάλος Φίλος τοῦ Ἰδρυτοῦ τοῦ Μουσείου Ἀντώνη Μπενάκη, καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς Μεγάλους Δωρητὲς τοῦ Μουσείου. Ἀπὸ τὴν Ἰδρυση τοῦ Μουσείου - μέχρι τοῦ θανάτου του - ὁ Δαμιανὸς Κυριαζῆς ὑπῆρξε θερμὸς φίλος καὶ

συμπαραστάτης του Μουσείου με την άρτια καλλιτεχνική του γνώση και διαίσθηση τόσο των διαφόρων εκθεμάτων, όσο και της Βιβλιοθήκης, την όποιαν έπλουτισεν διά της διαθήκης του διά μεγάλου αριθμού βιβλίων, πολλά των όποιων είναι σπάνια, έγγραφων, χειρογράφων ως και Λιθογραφιών, Ύδατογραφιών και Σχεδίων.

Η Διοίκησης του Μουσείου Μπενάκη, τιμώσα την μνήμη του και εις ένδειξιν εύγνωμοσύνης έδημιούργησε σύμφωνα με την διαθήκη του, μιαν ιδιαίτεραν Αΐθουσαν, την Αΐθουσαν Δαμιανού Κυριαζή, τά εκθέματα της όποιας, χαρακτηριστικά, πηλίνα, κεντήματα, είναι δωρεά Δαμιανού Κυριαζή.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΗΝΙΑΤΗ

*Εις τά έγκαίνια της Έκθεσεως που έγιναν την 24ην Ίου-
νίου 1959, ό τότε Πρόεδρος του Μουσείου, άείμνηστος Κωνσταντίνος
Μπενάκης, έξεφώνησε τόν κάτωθι λόγον:*

Κύριε Ύπουργέ
Κυρίες και Κύριοι

Με πολλήν συγκίνησιν εγκαινιάζω σήμερα την αίθουσαν την άφιερωμένην εις τάς Συλλογάς του άείμνηστου Δαμιανού Κυριαζή, ό όποιος διετέλεσε παλαιός φίλος του Ίδρυτου του Μουσείου και πατρός μου Άντωνίου Ε. Μπενάκη.

Παρά την μεγάλην του επιθυμίαν ό Άντώνιος Μπενάκης δέν έπρόλαβε νά εκτελέση την παραγγελίαν του φίλου του.

Όταν ό Δαμιανός Κυριαζής άφηνε τόν κόσμον αυτόν τό 1948, είχε φροντίσει νά εξασφαλίση τά χρηματικά μέσα διά την δημιουργίαν σταθεράς στέγης διά την βιβλιοθήκην του, διά τά Ιστορικά άρχεία που είχε συγκεντρώσει και διά τάς καλλιτεχνικάς του συλλογάς. Την πλουσιωτάτην έλληνικου ένδιαφέροντος βιβλιοθήκην του, καθώς και τά άρχεία του άφηνε έξ ίσου εις την Γεννάδειον Βιβλιοθήκην και εις τό Μουσείον Μπενάκη, τάς δέ καλλιτεχνικάς συλλογάς, εκτός από όλίγα εκλεκτά άρχαία άγγεία, ένεπιστεύετο έξ ολοκλήρου εις τό Μουσείον Μπενάκη, μαζί με ένα ποσόν 10.000 χαρτίνων Λιρών Άγγλιας διά την άνέγερσιν ειδικής δι' αυτάς αιθούσης.

Η κόρη του Δαμιανού Κυριαζή, η Κα Μαρία Σπέντσα, καθολική κληρονόμος του άείμνηστου, με άπόλυτον άφοσίωσιν στήν μνήμη του πατέρα της, με εύρύτητα αντίληψεως και έν τη επιθυμία νά συμβάλη και εκείνη με τά εις αυτήν περιερχόμενα δικαιώματα, έφρόντισε με κάθε προθυμίαν νά εκτελέση την θέλησίν του, και διά τουτο τό Μουσείον της είναι εύγνώμων.

Ἄμεσως μετά τήν τακτοποίησιν ὠρισμένων διατυπώσεων σχετικῶν μέ τήν διαθήκην, ἔθεσε τά βιβλία, τά ἀρχεῖα καί τάς συλλογάς εἰς τήν διάθεσιν τοῦ Μουσείου, καθῶς καί τό μνημονευθέν χρηματικόν ποσόν. Οὕτω, περιήλθον εἰς τό Μουσεῖον 514 ἀξιόλογα βιβλία, πού ἐπλούτισαν τήν βιβλιοθήκην του, 18 χειρόγραφοι κώδικες καί μέγας ἀριθμός ἐγγράφων, τῶν ὁποίων τά περισσότερα προέρχονται ἀπό τό ἀρχεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἀλλά καί ἀπό ἄλλα μικρά ἀρχεῖα τῆς Ἐπαναστάσεως καί τῆς προεπαναστατικῆς ἐποχῆς. Ὑπάρχουν εἰς αὐτό αὐτόγραφα τοῦ Βύρωνος, τοῦ Κοραῆ, τοῦ Καποδίστρια, Ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας. Τέλος παρελάβαμε 32 ἐκλεκτά κεντήματα ἑλληνικά, 47 κεραμουργήματα μικρασιατικά καί 951 ἔργα ζωγραφικῆς, τά περισσότερα ἐλαφράς ὕλης, ὅπως λέγουν, ἤτοι ὕδατογραφίας, σχέδια καί λιθογραφίας, καθῶς καί ὀλίγας ἐλαιογραφίας. Τό χαρακτηριστικόν ὄλων αὐτῶν τῶν ἔργων εἶναι ὅτι τό θέμα τους εἶναι ἀπό τήν Ἑλλάδα καί ἔτσι πλῆν τῆς καθαρῶς καλλιτεχνικῆς τῶν ποιότητος, ἀποτελοῦν μίαν ἀνεκτίμητον μαρτυρίαν διὰ τήν χαμένην σήμερον μορφήν τῆς Ἑλλάδος. Ἐξ αὐτῶν ἐκτίθενται ὄλα σχεδόν τά κεραμουργήματα καί τά κεντήματα καί περί τά ἑκατόν ἔργα ζωγραφικῆς. Τά ἄλλα, μικρότερα σημασίας τῶν ἐκτεθιμένων, θά φυλαχθοῦν εἰς κατασκευαζομένην εἰδικήν προθήκην, μέ συρτάρια, ὥστε νά εἶναι προσιτά εἰς τοῦς εἰδικοῦς μελετητάς, ἐντός τῆς αἰθούσης αὐτῆς.

Ἐχρηιάσθησαν πολλοί κόποι καί πολλαί προσπάθειαι διὰ νά φθάσωμεν ἕως τήν ἡμέραν αὐτήν. Ἐπρεπε νά ὑπερνηκηθοῦν γραφειοκρατικά ἐμπόδια καί οἰκονομικά δυσχέρειαι πού προέκυψαν ἀφ' ἑνός μὲν ἀπό τήν νομιματικὴν ἀστάθειαν καί τήν ὑποτίμησιν τοῦ ἔθνικοῦ νομίματος, ἀφ' ἑτέρου δέ ἀπό τήν ἀνεπάρκειαν τῶν πόρων διὰ τήν ἀποπεράτωσιν τῆς αἰθούσης Ἐλευθερίου Βενιζέλου, τῆς στεγαζομένης εἰς τήν αὐτήν νέαν πτέρυγα τοῦ Μουσείου καί ἡ ὁποία παραμένει ἀκόμη ἡμιτελής.

Ἀλλά διὰ τό αἶσιον πέρας δέν ἔφθανε ἡ καλῆ θέλησις τῆς κληρονόμου καί ἡ συνεχῆς προσπάθεια τῆς Διοικήσεως καί τῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Μουσείου.

Τό Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐβοήθησε σημαντικά διὰ τήν ὑπερνήκησιν τῶν δημιουργηθεισῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν. Ὁ διαπρεπῆς ἀρχιτέκτων, κ. Ε. Βουρέκας προσέφερε τήν μελέτην τῆς νέας πτέρυγος δωρεάν, ὁ δέ γνωστός Ἀρχιτέκτων κ. Ζάννος ἀφιλοκερδῶς ἐβοήθησεν εἰς τήν διαρρύθμισιν τῆς αἰθούσης.

Εἰς τήν Καν Σπέντσα καί τήν οἰκογένειαν τοῦ Δαμιανοῦ Κυριαζῆ, τόν κ. Ὑπουργόν τῆς Παιδείας, εἰς τήν Διεύθυνσιν Ἀρχαιοτήτων καί τό Ἀρχαιολογικόν Συμβούλιον, καθῶς καί εἰς τοῦς φίλους ἀρχιτέκτονας, ἐκφράζομεν τάς θερμάς εὐχαριστίας μας. Ὡσαύτως τό Διοικ. Συμβούλιο λαμβάνει τήν εὐκαιρίαν νά εὐχαριστήσῃ θερμότατα τόν κ. Ἐμ. Χατζηδάκη, ὁ ὁποῖος εἰδικῶς ἐμόχθησε διὰ νά ἐπιτευχθῆ αὐτό τό ὁποῖον παρουσιάζουμε σήμερον.

Στις 15 'Ιουνίου 1953 υπογράφηκε από τόν 'Αντώνη Μπενάκη, τόν 'Αριστείδη Κυριακίδη καί τή Μαρία, κόρη Δαμιανού Κυριαζή, το πρωτόκολλο παραδόσεως καί παραλαβής τών βιβλίων, χειρογράφων καί άλλων έντύπων, τά όποία κληροδοτούσε ό Κυριαζής στή Βιβλιοθήκη του Μουσείου Μπενάκη. "Έτσι ένα σημαντικό μέρος από τήν τόσο αξιόλογη στό είδος της συλλογή βιβλίων του μεγάλου συλλέκτη καί βιβλιόφιλου Δαμιανού Κυριαζή, γινόταν απόκτημα του Μουσείου. Τό τμήμα μέ τίς παλιές καί σπάνιες εκδόσεις πλουτίστηκε πραγματικά μέ πολύτιμο υλικό πού δέν σταμάτησε καί δέν θά σταματήσει ποτέ νά κεντρίζει τό ένδιαφέρον τών έρευνητών της βιβλιοθήκης, ένα υλικό πού ήρθε νά συμπληρώσει τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα πού προσδίδουν μία ιδιαίτερότητα στή δομή της. Τήν ιδιαίτερότητα πού είχε ήδη δώσει ή προσωπική συλλογή του 'Αντώνη Μπενάκη πού αποτέλεσε τόν πυρήνα της συλλογής του Μουσείου. Γίνονταν άκόμα μία φορά φανεροί οι κοινοί στόχοι, τά κοινά ένδιαφέροντα καί όράματα τών δύο αγαπημένων φίλων.

Οί συλλογές έργων τέχνης, πινάκων καί βιβλίων του Κυριαζή δείχνουν τήν έντονη καί γεμάτη πάθος άφοσίωσή του στήν 'Ελλάδα, τήν άγάπη του γιά κάθε τι πού είχε σχέση μέ τόν έλληνικό χώρο. Τό περιεχόμενο λοιπόν τών βιβλίων πού περιήλθαν στή Βιβλιοθήκη, είναι σχετικό μέ τήν 'Ελλάδα καί ειδικότερα μέ τήν Ιστορία της, τήν κοινωνική ζωή, τίς πνευματικές της δραστηριότητες καί τό φυσικό της περιβάλλον, ιδιαίτερα κατά τήν περίοδο της τουρκοκρατίας καί τούς πρώτους μεταπελευθερωτικούς χρόνους. 'Η δωρεά περιλάμβανε 462 τόμους βιβλίων καί μερικών έφημερίδων μέ παλιότερο έργο τήν έκδοση του Σιμπλικίου «ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΔΕΚΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ» τυπωμένη στή Βενετία τό 1499. Τά περισσότερα έργα είναι τυπωμένα τόν 19ο αιώνα, όμως υπάρχουν άρκετά πού εκδόθηκαν τόν 16ο καί 17ο αιώνα, καί ελάχιστα από τίς άρχές του 20ου. Τά ταξειδωτικά έργα, μέ τίς έντυπώσεις καί τίς ένδιαφέρουσες άφηγήσεις τών περιηγητών, αποτελούν τή μεγαλύτερη ένότητα καί συμπληρώνουν τήν έξίσου μοναδική συλλογή τών χαρακτηρισκών καί σχεδίων, μέ εικόνες από τήν καθημερινή ζωή καί τό έλληνικό τοπίο, πού χάρισε ό Κυριαζής στό Μουσείο.

"Άλλη μεγάλη ένότητα είναι τά Ιστορικά βιβλία, άκολουθούν τά φιλολογικά συγγράμματα (άνθολογίες, λεξικά, κείμενα άρχαίων κλασικών, έργα έλλήνων λογίων) καί τέλος υπάρχουν μερικά θρησκευτικά έργα (Καινή Διαθήκη, λειτουργίες, κατηχήσεις κλπ.).

Παρακάτω σημειώνονται ένδεικτικά μερικές από τίς πιό σημαντικές εκδόσεις της έξαιρετης συλλογής πού πρόσφερε στή Βιβλιοθήκη ό μεγάλος δωρητής Δαμιανός Κυριαζής:

1. Άρσενίου, αρχιεπισκόπου Μονεμβασίας, Άποφθέγματα φιλοσόφων καί στρατηγών, 1519.
2. Άρτεμιδώρου, Όνειροκριτικῶν βιβλία πέντε, Βενετία, 1518.
3. Belon Pierre, Les observations de plusieurs singularitez ... Paris, 1588.
4. Biemmi Giammaria, Istoria di Giorgio Castrioto, Brescia, 1755.
5. Blouet Abel, Expédition scientifique de la Morée, Paris, 1831 - 1838. (3 τόμοι).
6. Boschini Marco, Il regno tutto di Candia, Venetia, 1651.
7. Chenavard, A. M., Voyage en Grèce et dans le Levant, Lyon, 1858.
8. Χρηστάρη Μ., Κατήχησις τῶν κυριωτέρων κοινωνικῶν καθηκόντων, Κωνσταντινούπολις, 1831.
9. Cook Henry, Tour in the Ionian Islands London, 1853.
10. Crusius Martinus, Turcogaeciae, Basileae, 1584.
11. Dapper O., Beschryvin van Morea, Amsterdam, 1688..
12. Du Cange Carolus du Fresne, Historia Byzantina, Paris, 1680.
13. Έπίσκεψις πνευματική, Ένετίησι, 1780.
14. Γενική Έφημερίς τῆς Έλλάδος, Αίγινα, 1826 - 1827.
15. Γρηγορίου Νύσσης, Έπιστολαί, Φλωρεντία, 1731.
16. Grelot, Relation nouvelle d'un voyage de Constantinople, Paris, 1680.
17. Έρμῆς ὁ Λόγιος, Βιέννη, 1817 - 1820. (4 τόμοι).
18. Ήσυχίου Λεξικόν, Φλωρεντία, 1520.
19. Hughes T. S., Voyage à Janina, en Albanie et la Grèce, Paris, 1821. (2 τόμοι).
20. Κοραῆ Άδαμαντίου, Έπιστολαί ἀνέκδοτοι, Λειψία, 1885.
21. Κριεζῆ, Γ. Δ., Histoire de l' île de Hydra, Marseille, 1888.
22. Κυρίλλου, Ύμνογραφική ἀρμονία, Κωνσταντινούπολις, 1802.
23. Légrand Emile, Bibliothèque grecque vulgaire, Paris, 1880 - 1895 (7 τόμοι).
24. Légrand Emile, Gépéalogie de Maurocordato, Paris, 1900.
25. Légrand Emile, Lettres de l' Empereur Manuel Paléologue, Paris, 1893.
26. Lénormant François, La Grèce et les îles Ioniennes, Paris, 1865.
27. Loir du, Voyage du Sieur du Loir, Paris, 1654.
28. Μάμουκα Άνδρέα, Πολιτικόν Σύσταγμα τῆς Έλλάδος, Άθήναι, 1843.
29. Μαξίμου Καλλιουπολίτου, Ή Καινή Διαθήκη, Γενεύη, 1638.
30. Μαξίμου Όμολογητοῦ, Τοῦ Άγίου Μαξίμου σχόλια... Paris, 1562.
31. Μηναῖο Μαρτίου, Βενετία, 1689.
32. Moke H., The battle of Navarino, Brussels, 1829.
33. Νικάνδρου, Θηριακά, Παρίσι, 1557.
34. Οίκονόμου Κωνσταντίνου, Λόγοι ἐκκλησιαστικοί, Βερολίνο, 1833.
35. Παρθενίου, Προσκυνητάριον, Βιέννη, 1749.
36. Φωτίου, Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη, Γενεύη, 1611.
37. Piacenza Francesco, L' Egeo redívino ... Modona, 1688.

38. Ραρτούρου Ἀλεξίου, Διδαχαί, Βενετία, 1560.
39. Ρήγα Βελεστινλή, Χάρτα, Βιέννη, 1796.
40. Salvator Louis, Paxos und Antiraxos, Wien, 1877.
41. Σιμπλικίου, Ὑπόμνημα εἰς τὰς δέκα κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους, Βενετία, 1499.
42. Σουΐδα, Βενετία, 1514.
43. Stackelberg O.M., Costumes et usages des peuples de la Grèce... Rome, 1825.
44. Texier Charles, Description de l' Asie Mineure, Paris, 1839 - 1849. (2 τόμοι).
45. Θεοδωρήτου Ἐπισκόπου Κύρου Περί Προνοίας, Ρώμη, 1545.
46. Θεοκρίτου, Εἰδύλλια, Ρώμη, 1518.
47. Thevenot, Voyage au Levant, Lyon, 1556.
48. Walker Mary Adelaide, Through Macedoine to the Albanian lakes, London, 1864.
49. Zallony Marc Philipp, Les Fanariotes, Paris, 1850.
50. Zallony Mercaky, Voyage à Tine, Paris, 1809.

ΠΙΤΣΑ ΤΣΑΚΩΝΑ

